

NIJMEGEN SOCIOLOGY OF LAW WORKING PAPERS SERIES

2009/01

Ashley Terlouw

Oogluikend toedelen
Convergentie of divergentie in de
praktijk van het koppelen van zaken
aan rechters en de visies van rechters
daarop

The Institute for Sociology of Law is part of the Law Faculty of the Radboud University Nijmegen. It has a long tradition of empirical research in the area of law and society. Special focuses are the legal professions, food safety regulation, migration law and anti-discrimination law. The researchers at the Institute have different disciplinary backgrounds (including law, sociology, anthropology, development studies, Middle Eastern studies) and much of their research is interdisciplinary.

The Nijmegen Sociology of Law Working Paper Series provides a vehicle for staff members, PhD students and fellows to rapidly disseminate their research results.

ISSN 2212-7844

Nijmegen Sociology of Law Working Papers Series 2009/01

Centre for Migration Law
Faculty of Law
Radboud University Nijmegen
P.O. Box 9049
6500 KK Nijmegen
The Netherlands

Editors Dr. Tetty Havinga, t.havinga@jur.ru.nl
 Friso Kulk LLM MA
 Dr. Anita Böcker

Lay-out Hannie van de Put

Cover photo Erik van 't Hullenaar

© 2009, Ashley Terlouw

url: www.ru.nl/law/cmr/WorkingPapers

OONGLUIKEND TOEDELLEN CONVERGENTIE OF DIVERGENTIE IN DE PRAKTIJK VAN HET KOPPELEN VAN ZAKEN AAN RECHTERS EN DE VISIES VAN RECHTERS DAAROP

Ashley Terlouw*

Blind toedelen komt voort uit een fundamenteel wantrouwen in de rechterlijke macht, uit de gedachte dat er anders wordt gemanipuleerd, terwijl elke rechter is geselecteerd, opgeleid en beëdigd op basis van onafhankelijkheid en integriteit.¹

INLEIDING

Hoe denken rechters over de wijze waarop zaken aan henzelf en collega's worden toegedeeld en over de rol die deskundigheid daarbij moeten spelen? Dat is de vraag die in deze bijdrage centraal staat. Aan de orde is dus niet het procesrecht in enge zin, zoals in de andere bijdragen. De beslissing welke rechters met beoordeling van een zaak worden belast, is echter weldegelijk een aspect van het proces dat invloed kan hebben op het uiteindelijke oordeel. Dat is evident als het gaat om de keus tussen een enkelvoudige of meervoudige behandeling en ook het inschakelen van een gespecialiseerde rechterplaatsvervanger of van een rechter met een bijzondere kennis van het onderwerp of status kan het proces beïnvloeden, bijvoorbeeld de aard van de vragen die ter zitting worden gesteld of de betekenis die de buitenwereld aan het proces toekent.

Uitgangspunt voor het Nederlandse recht is objectieve toedeling van rechtsmacht. Het in art. 17 van de Grondwet neergelegde *ius de non evocando* bepaalt: 'Niemand kan tegen zijn wil worden afgehouden van de rechter die de wet hem toekent.' Dit recht op de wettelijke rechter komt voort uit de norm dat het wenselijk is dat aanwijzing van rechters en raadkamerleden plaatsvindt op basis van abstracte algemene regels die vooraf vaststaan, dat geschillen *at random* aan rechters worden toegewezen, en dat deze rechters in een enkelvoudige kamer in eenzaamheid tot een oordeel komen en in een meervoudige kamer samen met slechts de andere twee daartoe blind aangewezen rechters. De praktijk wijkt daarvan af. Op allerlei manieren en om diverse redenen vindt een min of meer gerichte toedeling van zaken aan rechters plaats. Een belangrijk argument daarvoor is dat het met het oog op de kwali-

* a.terlouw@jur.ru.nl.

1 Aldus een president van een rechtbank die ik in het voorjaar van 2007 interviewde.

teit noodzakelijk is om zaken te laten behandelen door rechters die op het betreffende terrein deskundig zijn.² Weegt dat argument volgens de rechters werkelijk zo zwaar dat afstand moet worden genomen van het uitgangspunt van *at random* toedelen van zaken?

Om een indruk te krijgen van visies van rechters op de rol die deskundigheid bij de toedeling moet spelen, heb ik een aantal vragen en casus voorgelegd aan rechters werkzaam binnen verschillende gerechten.³ Het betreft slechts een kleinschalig inventariserend onderzoek. Eerder heb ik over een ander aspect van dit onderzoek gepubliceerd in het *liber amicorum* voor prof. Groenendijk.⁴ Daar behandelde ik de vraag of bij de toedeling van zaken rekening wordt gehouden met ras of geslacht van de rechter en of dit wenselijk is. Een aantal passages in deze bijdrage is overgenomen uit die eerdere publicatie.

Onder toedeling van zaken wordt in deze bijdrage verstaan: de koppeling van zaken aan rechters ongeacht of zij de zaak enkelvoudig behandelen of deel uitmaken van een meervoudige kamer.⁵ Buiten beschouwing blijft derhalve concentratie van zaken bij bepaalde gerechten en binnen gerechten bij gespecialiseerde sectoren.⁶ Langbroek en Fabri hebben een rechtsvergelijkend onderzoek aan de problematiek van toedeling gewijd.⁷ Hieruit blijkt dat er divergentie bestaat tussen de Nederlandse toedelingspraktijk en die in andere Europese landen maar ook in de toedelingspraktijk binnen verschillende gerechtelijke instanties in Nederland.

Anders dan bij Langbroek en Fabri, ligt het zwaartepunt van mijn belangstelling niet bij de wijze waarop zaken aan rechters worden toegewezen, maar bij de argumenten van Nederlandse rechters om te kiezen voor een bepaalde toewijzingsprocedure en, als zij zelf niet met die keus zijn belast, wat

2 Vgl. M. Fabri & P. Langbroek, 'Toedeling van zaken binnen het gerecht: regels en praktijk in vijf Europese landen en Nederland', *Rechtstreeks* 2006, nr. 2.

3 Met dank aan dr. A. Klijn, adviseur wetenschappelijk onderzoek bij de Raad voor de Rechtspraak.

4 A.B. Terlouw, 'Schijn en wezen in de zittingszaal', in: A. Böcker et al., *Migratierecht en rechtssociologie, gebundeld in Kees' studies* (liber amicorum prof. mr. C.A. Groenendijk), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2008, p. 269-280.

5 De respondenten bleken onder toedeling van zaken aan rechters niet steeds hetzelfde te verstaan. De meesten verstonden daaronder kennelijk het koppelen van zaken aan rechters. Sommigen maakten verschil tussen toedeling van zaken en het besluiten of een zaak enkelvoudig dan wel meervoudig zal worden behandeld en in het laatste geval hoe de zitting zal worden samengesteld.

6 Zie hieromtrent uitvoerig: J.W.M. Tromp, M. Jurgens, L.E. De Groot-van Leeuwen, P.P.T. Bovend'Eert, *Concentratie en specialisatie van rechtspraak: noodzaak of overbodig?*, Deventer: Kluwer 2006.

7 P. Langbroek & M. Fabri, 'The right judge for each case. A study of case assignment and impartiality in six European judiciaries', Antwerp-Oxford: Intersentia 2007. Zie tevens Fabri & Langbroek, *op. cit.*, noot 2.

zij acceptabel dan wel gewenst vinden als het gaat om toedeling van zaken, in het bijzonder in relatie tot eisen van deskundigheid. Mij interesseert voorts of er spanning is tussen de praktijk en de wenselijk geachte praktijk.

In het onderstaande besteed ik eerst kort aandacht aan de rechtstatelijke eisen omtrent toedeling van zaken. Vervolgens komt de methode van het inventariserende onderzoek aan de orde. De meeste aandacht gaat uit naar de resultaten daarvan waarbij de volgende vragen centraal staan: Beschouwen Nederlandse rechters blinde toedeling als een beginsel dat in principe leidend zou moeten zijn? Zo nee waarom niet? Zo ja onder welke omstandigheden en welke voorwaarden vinden zij uitzonderingen op dit beginsel acceptabel?

Hierbij komt tevens aan de orde of er bij de beantwoording verschil is tussen rechters uit verschillende gerechten en sectoren. Is er divergentie of convergentie in de toedelingspraktijk en in de visie van de rechters hierover?

DE NORM: OBJECTIEVE VERDELING VAN RECHTSMACHT

Uit de eis van onafhankelijke rechtspraak en objectieve verdeling van rechtsmacht kan worden afgeleid dat aanwijzing van rechters en raadkamerleden in beginsel moet plaatsvinden op basis van abstracte algemene regels die al van te voren vaststaan en die controle achteraf mogelijk maken.⁸ Ingelse maakt het belang hiervan kort en bondig duidelijk: 'Je hebt weinig aan de zo gekoesterde onafhankelijkheid van de individuele rechter indien de keuze juist deze rechter te zetten op deze zaak niet even onafhankelijk wordt bepaald.'⁹ Blinde toedeling en samenstelling van raadkamers is dus van belang om te voorkomen dat onbewust motieven een rol spelen die de onpartijdigheid en onbevooroordeeldheid van de rechter in gevaar brengen. Een rechter mag niet met de beoordeling worden belast vanwege zijn te verwachten mening over een zaak.

Het uitgangspunt van objectieve verdeling van rechtsmacht is nauwelijks gecodificeerd. Wel is het bijvoorbeeld vastgelegd door de Raad van Europa als Principle I e van de Recommendation on the independence, efficiency and role of judges:

The distribution of cases should not be influenced by the wishes of any party to a case or any person concerned with the results of a case. Such distribution

8 Deze paragraaf is gedeeltelijk gebaseerd op wat ik eerder schreef over het *forum non conveniens*-beginsel in mijn dissertatie *Uitspraak en Afspraak, samenwerking tussen vreemdelingenrechters bij ontbreken van hoger beroep*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003, par. 2.2.2.

9 P. Ingelse, 'Wie verdeelt de strafzaken? Wie verkoopt de nietjes?', *NJB* 1996, p. 1667.

*may, for instance, be made by drawing of lots or a system for automatic distribution according to alphabetic order or some similar system.*¹⁰

In Nederland wordt de basis voor het vereiste van blinde toedeling gevormd door het in de inleiding al genoemde *ius de non evocando* van artikel 17 Grondwet. Dit recht komt er in de kern op neer dat concrete zaken niet ter beoordeling mogen worden voorgelegd aan een gerecht of rechter in de verwachting van een bepaald, door de toedeler gewenst oordeel. Het instellen van een specifiek gerecht voor de beoordeling van bepaalde zaken met dat doel is dus ook uit den boze. Noch de rechterlijke organisatie, noch de organisatie van het gerecht, noch de toedeling van zaken aan een specifieke rechter of de plaatsing van een rechter bij een bepaald gerecht mag plaatsvinden met het oog op een specifieke uitkomst.

Elke invloed van buitenaf op de beslissing welk van de bevoegde gerechten en wie van de bevoegde rechters de zaak gaat behandelen, moet worden tegengegaan. Ook *forum shopping* moet met het oog op het *ius de non evocando* worden voorkomen. Zelfs niet inhoudelijke criteria, zoals criteria gebaseerd op roostertechnische overwegingen, kunnen partijen – indien zij daarvan op de hoogte zijn of raken - de mogelijkheid bieden invloed uit te oefenen opdat zij de rechter naar hun keus voor een bepaalde zaak krijgen. Als partijen de criteria kennen, bijvoorbeeld alle zaken die op vrijdag binnenkomen worden de woensdag daarna door rechter x behandeld, zouden zij, als zij de voorkeur geven aan behandeling door deze rechter, ervoor kunnen zorgen dat hun zaak op vrijdag binnenkomt.

Niet alleen van buitenaf kan ongewenste invloed op de toedeling worden uitgeoefend, ook het gerecht kan dat zelf doen. Jessurun d'Oliveira wijst er dan ook op dat het *ius de non evocando* wordt geschonden bij manipulatief inroosteren, willekeurig afwijzen van bevoegdheid of willekeurig zaken naar zich toetrekken en ook door willekeurige weigering of verzuim om een zaak door te verwijzen.¹¹ Met willekeur bedoelt d'Oliveira hier kennelijk juist niet *at random*.

Het *ius de non evocando* is echter minder duidelijk dan het op het eerste gezicht lijkt. Het is bijvoorbeeld niet helder tot wie de bepaling is gericht, kan een individu zich erop beroepen, is het een garantie tegen de staat, of is het

10 Principle I e van *Recommendation on the independence, efficiency and role of judges*, No. R(94) 12 adopted by the Committee of Ministers on October 13th 1994 at the 578th meeting of the Ministers' Deputies.

11 H.U. Jessurun d'Oliveira, 'Rechters die afstemmen en afhouden. Vragen over de verenigbaarheid van coördinatiestrategieën met artikel 17 Grondwet en artikel 6 EVRM', *NJB* 1999, p. 377-384.

een organisatorisch principe gericht tot de staat?¹² En wat is precies de wettelijke rechter? De absolute en relatieve competentie van gerechten is neergelegd in verschillende wetten en reglementen.¹³ Relevant voor deze bijdrage is vooral dat niet onbetwist is dat het bereik van art. 17 van de Grondwet zo groot is dat daaronder de plicht valt om zaken volgens objectieve criteria aan rechters toe te wijzen. Corstens ziet deze bepaling bijvoorbeeld slechts als garantie tegen de instelling van bijzondere gerechten voor gevallen die het bestuur liever niet aan de gewone rechter toevertrouwt, bijvoorbeeld als het bestuur de gewone rechter 'te onafhankelijk' vindt.¹⁴

Expliciete bepalingen die een uitwerking geven aan het *ius de non evocando*, die garanderen dat geen willekeur plaatsvindt bij het toedelen van zaken zijn er niet. In Nederland is objectieve toedeling van zaken aan rechters alleen gegarandeerd door de regels over wraking en verschoning en omtrent nevenfuncties en incomptabiliteiten. Tevens is van belang art. 23, tweede lid, Wet RO, inhoudend dat gerechtsbesturen zich niet mogen bemoeien met de inhoud en wijze van behandeling van concrete zaken of categorieën van zaken. Dat wil dus zeggen dat het gerechtsbestuur, dat formeel bevoegd is tot het toedelen van zaken, die bevoegdheid niet mag misbruiken door met het oog op een bepaalde uitkomst zaken aan rechters te koppelen.¹⁵ Uit art. 19 Wet RO en art. 22 Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren volgt dat het bestuur van het gerecht de werkverdeling bepaalt. Het bestuur kan binnen de kaders van art. 6 Wet RO de interne organisatie bepalen door het instellen van kamers en sectoren en de bezetting daarvan door rechters. Fabri en Langbroek wijzen erop dat het in de praktijk op sector niveau over de toedeling wordt besloten.¹⁶ De toedeling van zaken op het niveau van individuele rechters is niet geregeld.

12 Vgl. C.A.J.M. Kortmann, *De Grondwetsherziening 1933*, Deventer 1983, p.105-106 en HR 8 juni 1951, NJ 1952, 144 m.nt. Veegens.

13 Vgl. A.F.M. Brenninkmeijer, 'Het (beetje vet?) *ius de non evocando*', in A. Koekoek, W. Konijnenbelt & F. Crijns, *Grondrechten, Commentaar op Hoofdstuk 1 van de herziene Grondwet*, Nijmegen: Ars Aequi 1982, p. 349-355.

14 G.J.M. Corstens, 'Eenheid van rechtspraak in het bijzonder in de strafrechtspleging', *NJB* 1998, p. 297-302. Corstens verwijst in noot 16 voor meer over het *ius de non evocando* naar C.A.J.M. Kortmann, *Constitutioneel recht*, 3e druk, Deventer: Kluwer 1997, p. 419 en Besseling, noot bij HvJEG 4 mei 1995, *SEW* 1997, p. 56.

15 Sinds de inwerkingtreding van de Wet organisatie en bestuur gerechten op 1 januari 2002, *Stb.* 2001, 582, de Wet Raad voor de Rechtspraak, *Stb.* 2001, 583 en de Aanpassingswet modernisering rechterlijke organisatie, *Stb.* 2001, 584, bepaalt het bestuur van het gerecht de werkverdeling. Zie artikel 19 Wet RO en artikel 22 Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren. Uitvoerig hierover A.H.E. van de Klift, 'Wie bewaakt de rechter binnen het gerecht', in: P.P.T. Bovend'Eert, L.E. de Groot-van Leeuwen en Th.J.M. Mertens (red.), *De rechter bewaakt: over toezicht en rechters*, Deventer: Kluwer 2003, p. 89-108.

16 Fabri & Langbroek, *op. cit.*, noot 2, p. 43.

Sommige gerechten hebben afspraken over toedeling in een reglement neergelegd. De hoofdlijn van de reglementen komt overeen met de bevinding van Langbroek en Fabri, dat toedeling soms *at random* plaatsvindt, maar dat in de meeste gevallen aan de hand van het dossier wordt gezocht naar de meest geschikte rechter qua ervaring, status en deskundigheid. Hierbij kunnen ook aan de zaak verbonden factoren meewegen zoals megakarakter, media-aandacht, financieel belang, principiële karakter en complexiteit.¹⁷

De commissie Deetman vraagt op p. 19 van het rapport 'Rechtspraak is kwaliteit' bijzondere aandacht 'voor een gedifferentieerd kwaliteitsbeleid naar typen zaken'. Dat zou volgens de commissie bijvoorbeeld kunnen door het systematisch onderscheiden van een werkstroom waarbij snelheid en eenheid voorop staan, een werkstroom waarbij degelijkheid en deskundigheid voorop staan en een werkstroom waarbij ervaring en zittingsvaardigheden voorop staan.¹⁸ Hoewel het er niet letterlijk staat, lijkt de commissie hiermee de aanbeveling te doen om een bewust toedelingsbeleid op grond van de aard van de zaken te voeren.

Kortom, het Nederlandse recht bevat geen expliciete norm die inhoudt dat zaken *at random* aan rechters moeten worden toegedeeld. Wel is er een complex van regels dat onmiskenbaar tot doel heeft te voorkomen dat er on-eigenlijke invloed op de rechtspraak wordt uitgeoefend door rechters, door rechterlijke instanties of door procespartijen.

EEN VERKENNEND ONDERZOEK

In de zomer van 2007 heb ik een verkennend onderzoek verricht onder 26 rechters. Het onderzoek had tot doel om te achterhalen hoe bij de Nederlandse gerechten zaken in de praktijk aan rechters worden toebedeeld en na te gaan welke opvattingen leven onder Nederlandse rechters over de toedeling van zaken.

Op basis van bovengenoemd regelcomplex verwachtte ik dat blinde toedeling uitgangspunt en praktijk zou zijn en dat afwijkingen van dit beginsel grondig zouden worden bediscussieerd en gemotiveerd. Ik verwachtte tevens dat de respondenten het beginsel van blinde toedeling zouden verdedigen met het argument dat alle rechters door hun opleiding en selectie gekwalificeerd zijn en derhalve voldoende geëquipeerd voor hun taak en dat eventuele verschillen in deskundigheid niet zodanig zijn dat blinde toedeling tot onrechtvaardige kwaliteitsverschillen in oordelen leidt.

17 Bijvoorbeeld: Lokaal beleid rechtbank Utrecht – Meervoudige afdoening van zaken 2-4-2007; Reglement verdeling zaken CBb; 'Wijze van toedeling van zaken aan rechters in de strafsector', rechtbank Haarlem.

18 Commissie evaluatie modernisering rechterlijke Organisatie, *Rechtspraak is kwaliteit*, Den Haag 11 dec. 2006.

De 26 rechters die aan het onderzoek hebben deelgenomen, spreken recht binnen 20 verschillende rechterlijke instanties.¹⁹ De respondenten zijn niet blind geselecteerd. Via medewerkers de Raad voor de Rechtspraak en bevriende rechters, zijn rechters benaderd, waarbij het enige selectie criterium diversiteit was. Dat wil in dit geval zeggen dat de respondenten zoveel mogelijk afkomstig moesten zijn uit verschillende gerechten en sectoren. Vier van hen waren werkzaam bij hoogste instanties (ABRvS, CBb, CRvB en HR), de overige 22 waren eerstelijnsrechters waaronder vier rechterplaatsvervangers. Onder de respondenten zijn dertien bestuursrechters (waarvan vijf vreemdelingenrechters), tien strafrechters en drie civiele rechters. Van de rechterplaatsvervangers waren er drie tevens werkzaam bij de CGB. Geheel toevallig waren dertien van mijn respondenten vrouw en dertien man.

Met dertien respondenten heb ik op basis van een vragenlijst een open interview gehouden, de dertien anderen hebben de vragen schriftelijk beantwoord.

De meeste respondenten hadden zelf geen verantwoordelijkheid voor of taak bij de toedeling van dossiers, maar uit de interviews bleek een aantal van hen daarbij in sommige gevallen toch een rol te spelen, bijvoorbeeld bij het samenstellen van meervoudige kamers.

De vragen aan de respondenten hadden betrekking op de wijze waarop toedeling plaatsvindt binnen hun gerecht en hun visie daarop. Daarnaast heb ik de rechters geconfronteerd met vijf praktijksituaties, twee daarvan komen in dit verslag aan de orde. Bij elke situatie was de vraag of zij daarin redenzagen om af te zien van een *at random* toedeling, bijvoorbeeld vanwege gewenste deskundigheid of specialisatie. Ook is de vraag gesteld of eerder extern of intern door de rechter geuite opvattingen een rol spelen of mogen dan wel moeten spelen bij de toedeling.

Er is slechts een verkenning van standpunten en visies van rechters beoogd en geen representatief onderzoek. Het aantal respondenten is zodanig klein dat op geen enkele wijze een generaliseerbare uitspraak is te doen en dat is dan ook niet mijn bedoeling.

DRIE MANIEREN VAN TOEDELING: HOE WORDEN ZAKEN FEITELIJK TOEGEDEELD?

Voordat we toekomen aan de kernvraag naar de visies van rechters op de wijze waarop zaken aan henzelf en collega's worden toegedeeld en op de rol die deskundigheid daarbij moet spelen, eerst kort aandacht voor hoe toedeling volgens de rechters in de praktijk plaatsvindt.

19 Ik gebruik het woord rechter ook voor staatsraden en raadsheren.

Er zijn in de praktijk drie manieren van toedeling te onderscheiden. In de eerste plaats de volstrekt blinde toedeling op basis van toevalligheid. In de tweede plaats toedeling op basis van objectieve organisatorische criteria, Ten derde toedeling op grond van inhoudelijke criteria.²⁰

In de Nederlandse praktijk vindt toedeling van de meeste zaken, afgezien van de verdeling over gespecialiseerde gerechten en secties, conform de norm van objectieve verdeling van rechtsmacht in principe *at random* plaats of op basis van organisatorische criteria. Ook uit de reglementen blijkt dat. Maar de antwoorden van de respondenten bevestigden de bevinding van Fabri en Langbroek dat de meeste gerechten bij toedeling ook rekening houden met ervaring, status, deskundigheid en opleiding van de rechter (zowel al bestaand als te ontwikkelen). Bij complexe zaken wordt zelfs veelvuldig rekening gehouden met speciale deskundigheden. Een respondent vond dat *'wordt ontkend'* dat gericht wordt toegedeeld op grond van criteria als deskundigheid en aard van de zaak. Tevens blijken volgens Fabri en Langbroek de meeste gerechten bij de toedeling rekening te houden met organisatorische aspecten en efficiëntie, zoals deeltijdwerk, omvang aanstelling, vakantie en werkbelasting. Een van de respondenten zei over het gericht toedelen:

'Dat betekent dus dat hier in de rechtbank rustig kan voorkomen, en dat geldt eigenlijk voor heel Nederland, het is nergens anders, dat een zaak die binnenkomt heel gericht wordt toegewezen aan rechter Jansen omdat rechter Jansen daar verstand van heeft of juist niet aan Jansen want Jansen heeft er weliswaar verstand van maar Jansen gaat binnenkort op vakantie en zaken moeten toch niet te lang blijven liggen. En Pieterse heeft ook al vaker zulk soort zaken gedaan dus dan gaat hij nu naar Pieterse hoewel Jansen er eigenlijk meest verstand van heeft.'

Hier zien we een mix van organisatorische en inhoudelijke aspecten en de spanning daartussen. Pietersen is goed genoeg maar Jansen is beter. Jansen is echter niet beschikbaar. Hier zien we ook de voortdurend bij de rechtspraak spelende spanning tussen het algemene en het individuele, tussen convergentie en divergentie. Wie de algemene regel, convergentie belangrijker vindt, zal kwaliteitsverschillen tussen rechters irrelevant vinden, voldoende goed genoeg vinden en de regel, blind toedelen, voorop stellen. Wie hecht aan optimale aandacht voor de individuele zaak zal divergentie voor lief nemen of van belang achten en er wellicht zelfs voor kiezen te wachten tot Jansen van vakantie terug is.

20 Op toedeling op grond van de identiteitskenmerken ras en geslacht, zal ik in deze bijdrage niet ingaan. Die kwestie behandelde ik in de hierboven genoemde bijdrage voor het *liber amicorum* van prof. Groenendijk, vgl. noot 3.

Uit mijn verkenning blijkt dat er tussen de gerechten sprake is van nogal wat divergentie in het toedelingsbeleid, althans in wat de respondenten daarover meldden. De belangrijkste reden hiervoor is waarschijnlijk de aard van de zaken die het gerecht moet beoordelen. Sommige gerechten en sectoren krijgen zaken te behandelen die veel specialistische kennis vereisen, andere juist bulkzaken. Een van de respondenten uit de civiele kamer zei hierover:

‘Ik denk dat het bij civiel iets minder at random is omdat we kamers hebben met specialisatie, dus als er een zaak is over luchtrecht zal ik maar zeggen, dan gaat het naar een van onze kamers, en daar heb je dus rechters zitten die er verstand van hebben.’

Een andere civilist zei:

‘Vanuit het perspectief van de civiele sector ben ik niet in zijn algemeenheid voor blinde toedeling (...) ik heb wel het idee dat er bij het civiele recht heel veel als specialisme te omschrijven deelgebieden zijn (...) Om die zaken 1) goed te kunnen berechten, maar 2) om die zaken ook ter zitting goed met partijen te kunnen bespreken, op zodanige wijze dat blijkt dat je ook de kern van de zaak snapt, ja dan moet je gewoon over specialistische kennis beschikken (...) ik denk ook naarmate advocaten gespecialiseerder zijn en dat kom je natuurlijk hoe langer hoe meer tegen, het ook iets g nants heeft wanneer de rechter toch laat blijken dat hij niet van de belangrijke vraagstukken die bij dat rechtsgebied nu eenmaal horen op de hoogte is. Dat is pijnlijk. En ik heb wel het idee dat bij het civiele recht heel veel van dat soort kennisgevoelige, als specialistisch te kenmerken deelgebieden zijn. Terwijl bij straf, ik kan me voorstellen jeugdcriminaliteit, economische delicten, dat is misschien iets specialistisch, maar de bulk van de strafzaken is in mindere mate als specialistisch te omschrijven, denk ik.’

Ook niet-civilisten wezen er in de interviews op dat blind toedelen bij de civiele sector lastiger zou zijn:

‘In de civiele sector bijvoorbeeld, daar zijn zoveel deelgebiedjes, daar is het heel vaak maar  n rechter die verstand heeft van, ik noem maar wat, intellectuele eigendom of ruilverkaveling.’

Maar ook bij straf- en bestuurszaken is gerichte toedeling eerder regel dan uitzondering.²¹

21 De beslissing of een zaak meervoudig moet worden behandeld, wordt in strafzaken echter kennelijk genomen door het OM.

De divergentie kan niet zonder meer verklaard worden uit verschillen in mate van specialisatie bij het gerecht. Anders dan ik verwachtte, was het zeker niet zo dat bij gespecialiseerde gerechten, het uitgangspunt is dat alle rechters voldoende gespecialiseerd zijn en dus alle bij het gerecht binnenkomende zaken kunnen behandelen en dat geen rekening hoeft te worden gehouden met deskundigheid bij de toedeling. Juist de respondenten van gespecialiseerde gerechten zeiden dat gerichte toedeling met het oog op kwaliteit plaatsvindt en nodig is. De respondent van het CBb bijvoorbeeld achtte blind toedelen zelfs niet mogelijk:

‘Bestuursrecht is een veel te groot rechtsgebied. Daarbinnen vindt specialisatie plaats (...). Wel wordt ervoor zorggedragen dat er altijd meer dan één raadsheer gespecialiseerd is op een rechtsgebied zodat er niet maar één is die het rechtsgebied tot ontwikkeling brengt.’

Andere aspecten die mogelijk tot divergentie in het toedelingsbeleid leiden, zijn het stadium van de procedure waarin de zaak zich bevindt: oordeelt de rechter in eerste aanleg of in beroep; de omvang van het gerecht, met name van de sector, zowel in de zin van aantal te behandelen zaken als aantal rechters, achterstanden en de functie; en de persoon van de verantwoordelijke voor de toedeling. Wie verantwoordelijk is of zijn voor de toedeling verschilt met name sterk als het gaat om het samenstellen van meervoudige kamers. Vaak is dat de sectorvoorzitter, soms ook de unitcoördinator of een andere ambtelijke functionaris, ‘de roostersmurf’ schreef een van de respondenten gekscherend. Soms is sprake van een filterteam van rechters en griffiers. Ook wel wordt het in het rechters- of jurisprudentie-overleg besproken waarbij rechters zich dan als vrijwilligers kunnen melden en een enkele respondent zei zelfs dat de unus die de zaak voor meervoudige behandeling verwijst zelf kan bepalen wie met hem gaan meezitten.

BLIND IS ON-NEDERLANDS: HOE MOET TOEDELING VOLGENS RECHTERS PLAATSVINDEN.

De kern van het onderzoek was gericht op de vraag hoe volgens Nederlandse rechters de toedeling van zaken behoort plaats te vinden.

‘Het is on-Nederlands, om niet te denken bij de toedeling van zaken en gewoon alle consequenties ervan voor lief te nemen bijvoorbeeld toedeling van een zaak aan een rechter die absoluut geen verstand heeft van de betreffende materie’,

aldus een respondent. Blind toedelen komt volgens hem voort uit een fundamenteel wantrouwen in de rechterlijke macht, uit de gedachte dat er anders wordt gemanipuleerd, terwijl elke rechter geselecteerd, opgeleid en beëdigd is op basis van onafhankelijkheid en integriteit. Hiertegenover stond de reactie van een ander, die juist meende dat het in Nederland - anders dan in Duitsland en Italië waar veel belang wordt gehecht aan het recht op 'de natuurlijke rechter'- 'heel praktisch' gaat. 'We denken daarover niet al te veel na en laten gewoon de tombola draaien.'²²

Blinde toedeling moet volgens 19 van de 26 respondenten het uitgangspunt zijn. Vijf respondenten vonden blinde toedeling niet nodig of zelfs ongewenst en twee deden hierover geen duidelijke uitspraken. Overigens waren ook de meeste voorstanders van blinde toedeling van mening dat op dit beginsel verschillende uitzonderingen bestaan en moeten bestaan: 22 van de 26 rechters wilden bijvoorbeeld rekening houden met deskundigheid en ervaring. Het voornaamste argument dat zij noemden was het belang van de kwaliteit van de rechtspraak.

Interessant is dat vier van de vijf respondenten die het niet nodig of ongewenst vonden om blinde toedeling als uitgangspunt te nemen, een managementfunctie hadden: de twee presidenten die ik heb geïnterviewd, één van de drie sectorvoorzitters en één vice-president die binnen zijn sector verantwoordelijk was voor het 'kwaliteitsmanagement'. Bij een nader onderzoek is het wellicht interessant om na te gaan of de plaats in de hiërarchie binnen de gerechten en de organisatorische taken die de rechter heeft zijn mening over toedelingskwesties beïnvloeden.²³

Zowel vóór als tegen een beginsel van blinde toedeling noemden respondenten argumenten. Ik zal de argumenten groeperen en bespreken en, waar dat voor de leesbaarheid handig is, meteen ook de reacties erop verwerken. Aan sommige argumenten besteed ik veel meer aandacht dan aan andere, hetzij omdat het argument was te voorzien en ik er in de interviews veel aandacht aan heb besteed, hetzij omdat veel respondenten ze noemden, hetzij omdat het argument opmerkelijk is. Vanzelfsprekend was het aantal rechters dat een argument noemde steeds te klein om daaraan algemene conclusies te verbinden. Daarom zal ik slechts hier en daar exacte aantallen geven.

De respondenten noemden de volgende argumenten vóór in beginsel blind toedelen:

22 Beide respondenten hadden een managementfunctie, maar het verschil in hun antwoorden zou te maken kunnen hebben met de instantie waar zij werkzaam waren, de eerste was president van een rechtbank, de tweede rechter bij een hoogste rechterlijke instantie.

23 Van de 26 respondenten hadden er zes een managementfunctie.

Blind toedelen voorkomt toedeling op oneigenlijke gronden.

Voorstanders van blinde toedeling wezen op het belang van de onpartijdige en onbevooroordeelde beoordeling van zaken. Bij blinde toedeling wordt voorkomen dat zaken om oneigenlijke redenen aan rechters worden toebedeeld. Volgens één respondent is bij kleine secties het gevaar van een selectie van raadkamerleden op grond van hun te verwachten of bekende mening over een zaak groter dan bij een rechtbank waar vanwege de grotere aantallen de individuele meningen minder bekend zullen zijn. Een ander wees erop dat het maar de vraag is of met raadkamers die bijvoorbeeld zijn samengesteld vanuit de gedachte dat de betreffende leden het waarschijnlijk gemakkelijk met elkaar eens zullen worden, noodzakelijkerwijze de beste uitspraken worden gedaan. Tegenstellingen, van waaruit wordt gediscussieerd vormen wellicht een betere waarborg voor een kwalitatief hoogstaande uitspraak.

Blind toedelen voorkomt de schijn van toedeling op oneigenlijke gronden.

Gericht toedelen kan vragen oproepen bij partijen, collega rechters en buitenstanders en doet dat ook af en toe in de praktijk. Als voorbeelden werden door verschillende respondenten de zaken Chipshol en Volkert van der G. genoemd. Voor *at random* toedeling kan volgens een van de rechters ook pleiten dat daarmee naar de buitenwacht tot uitdrukking wordt gebracht, dat de raadkamer niet bestaat uit drie speciaal met het oog op de zaak geselecteerde mensen zijn, die een oordeel afscheiden, maar dat het de rechtbank (het gerecht) is die dat doet. Een van de respondenten vond dat *‘een afwijking van de regel (i.c. blinde toedeling) in beginsel altijd – hoe kort ook – op een of andere wijze in het openbaar zal moeten worden gemotiveerd.’* Eén respondent wilde er niets van weten dat partijen invloed zouden kunnen hebben, maar vond (naar aanleiding van de Chipshol zaak) wel dat ook die indruk moet worden voorkomen:

‘Wij zitten in een soort keurslijf, of als je het wilt noemen, een soort oogkleppen: nou ja wij zijn onafhankelijk en misschien zo dom dat het niet bij ons opkomt dat iemand zou kunnen denken dat wij dat [toedelen] doen onder invloed van een van de partijen of iets dergelijks. Wij gaan er gewoon vanuit dat wij onafhankelijk en onkreukbaar zijn en dat het niet uitmaakt welke combinatie er zit. Ze komen allemaal min of meer tot dezelfde conclusie. Dus ja, no big deal, maar op een gegeven moment onderschatten wij dus wat het effect daarvan is naar buiten toe.’

Blind toedelen voorkomt mogelijke beïnvloeding door procespartijen of hun procesvertegenwoordigers.

Een variant van het eerste argument is dat bij gerichte toedeling de kans dat partijen invloed op de toedeling kunnen uitoefenen groter is. Een van de respondenten zei bijvoorbeeld dat de rechtbank in elk geval reageert op verzoeken van partijen om meervoudige behandeling. Dat is uiteraard nog geen gerichte toedeling, maar partijen die de *unus* aan wie de zaak is toegewezen totaal niet zien zitten, zouden op deze wijze tenminste kunnen bewerkstellingen dat de zaak mede door twee andere rechters wordt beoordeeld. Een ander moest zelfs van het ingaan op verzoeken om meervoudige behandeling door partijen niets weten: *‘Wij gaan sowieso nooit in op verzoeken van partijen over toedelingsvraagstukken’* (afgezien van wrakingsverzoeken) zei een van de respondenten. Een ander wees er echter op dat ook een blind systeem niet altijd meebrengt dat geen beïnvloeding van de toedeling mogelijk is,

‘Advocaten weten bijvoorbeeld binnen de kortste keren welke rechters in welke kamer zitten. Als bijvoorbeeld kamer A de onroerende zaken behandelt en kamer B de facturenzaken in bouwkwesties en de advocaat wil dat je zaak bij kamer A komt dan begint hij met de primaire vordering dat er iets met een onroerende zaak aan de hand is en subsidiair claimt hij schade omdat de verbouwing niet goed is uitgevoerd.’

Het systeem van wraking en verschoning vormt voldoende waarborg tegen toedeling aan mogelijk partijdige rechters.

Als er geen reden is voor wraking dan is er ook geen reden om een zaak niet aan de betreffende rechter toe te delen, vond een van de respondenten. Veel respondenten wezen op het bestaan van regels voor wraking en verschoning als waarborg tegen toedeling aan mogelijk partijdige rechters en op de hierboven genoemde vraag naar eventuele problemen, werd door sommigen gewezen op persoonlijke ethische vragen zoals: *‘ben ik wel onpartijdig?’*.

Deze eerste vier argumenten zijn terug te voeren op de achterliggende gedachte bij objectieve toedeling van rechtsmacht, zoals besproken in paragraaf 2, namelijk dat er geen oneigenlijke invloed op de rechtspraak mag worden uitgeoefend. Het vierde argument is in dit opzicht merkwaardig omdat het er anders dan de eerste drie argumenten vanuit gaat dat blinde toedeling juist tot gevolg zou kunnen hebben dat een zaak aan een partijdige rechter wordt toebedeeld. De respondenten die dit argument naar voren brachten, vonden dit echter niet bezwaarlijk vanwege de vangnetten van wraking en verschoning.

Er werden ook andersoortige argumenten voor blinde toedeling aangevoerd die het karakter van een verweer hadden tegen het belangrijkste argument om juist gericht toe te delen, te weten: iedere zaak verdient een optimale beoordeling en dus de best voor die zaak toegeruste, meest deskundige, en ervaren rechter. Respondenten anticipeerden op de gevaren van toedeling aan specialisten of erkenden het belang daarvan maar gaven alternatieve, minder bezwaarlijke mogelijkheden om hetzelfde belang, kwaliteit van de rechtspraak, te dienen.

Gericht toedelen aan specialisten leidt tot verkokering, verstarring en superspecialisten: rechters horen breed inzetbare generalisten te zijn.

Het toewijzen van zaken en samenstellen van raadkamers op basis van kennis en ervaring kan het ertoe leiden dat de jurisprudentie wordt gevormd en gedragen door een heel smalle basis. Dit bedreigt de noodzakelijke discussie tussen alle rechters. Zoals een respondent opmerkte: *'Je kunt ook te star worden. Het is niet erg als er twee lijnen ontstaan binnen een rechtbank, het komt toch allemaal bij de appelrechter'*. Verder wezen verschillende respondenten erop dat toewijzing op basis van deskundigheid kan leiden tot *'verkokering'* bij de deskundige rechter. *'Het gevaar van verkokering wordt onderkend'*, aldus een van de respondenten, *'en tegengegaan door te rouleren'*. Binnen de meeste gerechten is het de gewoonte dat rechters periodiek tussen de secties rouleren, genoemd werd roulatie eens per 2, 3, 4 of 5 jaar. Een andere manier om verkokering tegen te gaan door rechters een of twee jaar bij een andere instantie te laten werken op detacheringsbasis, *'ze komen terug en hebben weer een verse blik'*. Deze rechter merkte overigens ook op dat verkokering niet helemaal is te voorkomen, maar *'verkokerd wordt er overal'*. In sommige gevallen is rouleren verplicht, maar ook in dat geval zijn er, zoals een van de respondenten schreef, vele uitzonderingen. Het rouleren neemt wel af naarmate rechters meer ervaren worden: *'krasse knarren mogen in beginsel niet rouleren, grote nood in een bepaalde sector kan leiden tot vervroegd dan wel vertraagd rouleren.'* Bij de hoogste rechtscolleges is rouleren kennelijk minder gebruikelijk, hoewel het ook daar voorkomt. Zo schreef de respondent van de RvS:

'Een vast rouleringsbeleid kent de Afdeling niet; sommige leden/staatsraden rouleren niet; anderen wel. Dit heeft ook te maken met de inzetbaarheid van leden/staatsraden. De leden/staatsraden die uit de rechterlijke macht afkomstig zijn, zijn doorgaans inzetbaar in alle kamers; voor de leden bij wie dit niet het geval is, verschilt dit.'

De respondent van de CRvB schreef over het roulatiebeleid aldaar:

'Roulatie vindt niet vaak plaats (verblijf van meer dan 8 jaar in dezelfde kamer is geen uitzondering) en geschiedt indien dat om organisatorische redenen nodig is (toestroom of afname zaken) waarbij dan een inventarisatie wordt gehouden naar de wensen van iedereen. Vervolgens beslist het bestuur, waarbij oudste rechten gelden (anciënniteit, duur van verblijf in werkstroom). Het komt overigens ook voor dat een raadsheer vriendelijk doch dringend wordt verzocht om te verkassen (in het belang van de dienst).'

Volgens de respondent van het CBb vindt daar met enige regelmaat roulatie plaats op grond van de behoeften van het College, van de betrokken rechters en uit oogpunt van opleiding.

Er zijn betere manieren om kwaliteit in de zin van specialistische inbreng te waarborgen.

Een rechter die complexiteit geen goed argument vond om af te zien van blinde toedeling, voerde aan dat de geëigende weg in de situatie dat een complexe zaak zich aandient, verwijzing naar een meervoudige kamer is. Deze mogelijkheid werd door meer respondenten genoemd. Uit de interviews is echter gebleken dat bij de samenstelling van meervoudige kamers nog meer rekening wordt gehouden met de persoon van de rechter en zijn speciale deskundigheid en status dan bij toewijzing van een zaak aan een enkelvoudige rechter. Bovendien bleek dat juist bij de samenstelling van meervoudige kamers vaak rekening wordt gehouden met speciale kennis en vaardigheden. Een andere respondent, die eveneens meende dat specialistische inbreng niet per se hoeft te worden bereikt door zaken gericht op basis van deskundigheid toe te delen, wees erop dat rechters niet voor niets deskundigen kunnen oproepen. Ook een ander pleitte hiervoor: *'Indien de rechtbank werkelijk verlegen zit om kennis dan kan beter een deskundige worden ingeschakeld om de rechtbank voor te lichten'*. Kennelijk ligt het echter meer voor de hand om gebruik te maken van de deskundigheid die binnen het gerecht bestaat. Andere alternatieve vormen van deskundigheidswaarborgen die werden genoemd waren de zaak voorleggen aan een meezeer en instellen van kwaliteitsgroepjes. Verder werd erop gewezen dat superspecialisme niet noodzakelijk hetzelfde is als deskundigheid. Generalisten kunnen wellicht kwalitatief betere oordelen afleveren en bijvoorbeeld oordelen die meer rechtseenheid in den brede bevorderen.

Een gevarieerd pakket is goed voor de arbeidsvreugde.

Verschillende respondenten wezen erop dat het samenstellen van raadkamers op grond van deskundigheid of specialisatie niet goed is voor de spreiding van kennis en de arbeidsvreugde die variatie biedt. Een gebrek aan arbeidsvreugde zou wel eens ten koste kunnen gaan van de kwaliteit. Aan de respon-

denten is gevraagd of zich binnen het gerecht toedelingsproblemen voordeden. Niemand vond dat er sprake was van ernstige of geregelde problemen. Drie respondenten noemden wel discussie of klachten over een te eenzijdig pakket. Daartegenover staat dat een respondent ook problemen noemde met het bijhouden van vakkennis en versnippering.

Tegen een beginsel van blinde toedeling, of eigenlijk vóór gerichte toedeling werden argumenten genoemd, die enerzijds hun basis vonden in inhoudelijke, kwaliteitsargumenten en anderzijds waren gestoeld op overwegingen van organisatorische aard. Beide argumenten zijn overigens moeilijk van elkaar zijn te scheiden. Tijd is een aspect van kwaliteit. Een specialist kan in kortere tijd een goed oordeel geven dan een rechter die voor het eerst met een bepaalde rechtsvraag te maken krijgt. Gelijkgestemde rechters en rechters die goed kunnen samenwerken zullen sneller tot een oordeel komen dan rechters die elkaar niet liggen, wordt het ook een beter oordeel? De respondenten noemden de volgende argumenten:

Deskundigheid, ervaring en niveau van rechters verschilt en voor sommige zaken is specialistische kennis nodig.

Deskundigheid, specialisatie en ervaring blijken vrij algemeen aanvaarde criteria bij de toedeling te zijn: 19 van de 23 respondenten waren daarvan voorstander en het voornaamste argument dat zij noemden was het belang van de kwaliteit van de rechtspraak. Dit is conform de onder 4 besproken praktijk.

'Formeel zijn rechters ten opzichte van elkaar gelijkwaardig; feitelijk zijn ze dit niet. Bepaalde rechters kunnen meer dan andere; bepaalde rechters komen sneller tot een oordeel dan andere; bepaalde combinaties van rechters werken beter dan andere',

aldus een van de presidenten. Er wordt gelet op een evenwichtige samenstelling (ervaring; temperament). De respondent van de RvS schreef:

'Het kan zijn dat een Kamervoorzitter een bepaalde zittingssamenstelling niet erg wenselijk vindt, bijvoorbeeld omdat hij het geheel te zwak bemenst vindt; de collega's zullen dat doorgaans begrijpen en meedenken over een mogelijke ruil. Naar buiten worden hier geen mededelingen over gedaan.'

Met het oog op de rechtseenheid kan gerichte toedeling gewenst zijn.

Van dit argument werden twee varianten genoemd: 1) De rechtseenheid vergt dat toedeling plaatsvindt aan een bepaald groepje rechters dat een lijn uitzet. 2) Met het oog op de rechtseenheid kan het juist nuttig zijn rechters van

wie bekend is dat zij divergerende uitspraken hebben gedaan of verschillend over het probleem denken, samen in een raadkamer te zetten. Een sectorvoorzitter vertelde dat zij bij de samenstelling van meervoudige kamers over principiële zaken als regel hanteerde, dat zij de rechters erbij zocht die er verschillend over dachten. Desgevraagd bevestigde deze respondent dat ze de bekende mening van de betrokken rechters liet meewegen omdat ze discussie in de meervoudige kamer wilde en omdat ze juist tot meervoudige behandeling had besloten om intern tot rechtseenheid te komen:

‘als wij willen dat we hier jurisprudentie op maken dan is het wel aardig om er mensen in te zetten die intern voor rechtseenheid zouden zorgen.’

Een ander vond het in het belang van de rechtseenheid prima als soortgelijke zaken een bepaalde periode aan dezelfde rechter werden toegewezen (zelfs als het een unus is):

‘Dat is toch prima, op een gegeven moment moet [men] toch weten hoe erover gedacht wordt en je kunt wel elke keer een verse kamer inzetten maar dan wordt het een jojo-idee dus En verder ja, het een is niet per definitie eerlijker dan het andere. Je kunt niet zeggen, ik heb een strafzaak en ik moet maar afwachten bij welke meervoudige kamer die zaak terecht komt en de een is strenger dan de andere, ja dat is zo, absoluut. In het andere geval zeg je, nou ik heb een verkeerszaak, dan heb ik pech die komt altijd bij die strenge kamer terecht.’

Blinde toedeling leidt tot onzichtbaar inschakelen van anderen die meer van de materie weten.

‘Blind betekent’, volgens een president, ‘niet nadenken, en alle consequenties voor lief nemen bijvoorbeeld toedeling van een zaak aan een rechter die absoluut geen verstand heeft van de betreffende materie.’ Dat leidt er bovendien toe dat de rechter aan wie de zaak is toebedeeld advies vraagt aan een collega, dan heeft die collega, de specialist, de zaak toch beoordeeld, terwijl de naam van de rechter aan wie de zaak blind is toebedeeld onder de uitspraak staat, aldus een respondent. En ander zei hetzelfde met de volgende woorden: *‘Wat krijg je bij blind: raad vragen bij een ander dan heeft de specialist in feite toch het vonnis gemaakt.’* Kortom, *at random* toedelen leidt in sommige gevallen tot beoordeling door rechters zonder verstand van zaken die zich ter compensatie verlaten op deskundige collega’s of griffiers, zonder dat de buitenwereld weet dat deze belangrijke invloed op het oordeel hebben uitgeoefend.²⁴

24 Het is precies deze praktijk waartegen Jessurun d’Oliveira zich verzet, *op.cit.*, noot 11.

Het is efficiënt om bulkzaken door een vast groepje rechters te laten afhandelen. Behalve toedeling op grond van deskundigheid en specialisatie in relatie met de aard en complexiteit van de zaak, vindt ook, zonder dat dit bij de respondenten tot veel bezwaren leidt, om efficiëntie redenen gerichte toedeling plaats. Overigens merkte een respondent op dat er tweeërlei samenhang is tussen specialisatie en efficiëntie. *'Enerzijds eist de efficiëntie een ad random toedeling, voor de planning is het makkelijker als je geen specialisaties hebt. Anderzijds kan het ook efficiënt zijn om aan een specialist toe te wijzen omdat een specialist sneller kan werken.'* Op de vraag of zaken met betrekking tot een bepaald onderwerp geclusterd zouden mogen worden en door een speciaal daartoe aangewezen groepje rechters zou mogen worden afgedaan, antwoordden vrijwel alle respondenten instemmend. Slechts één respondent had hiertegen bezwaren en drie twijfelden. Sommige respondenten hadden zelf al eerder gemeld dat in sommige gevallen een clustering van zaken plaatsvindt die door een select groepje rechters worden afgedaan. Zij noemden daarbij echter niet als argument efficiëntie maar bijvoorbeeld rechtseenheid. Een van de respondenten zei:

'Het punt is dat de rechtbank helemaal niet beschikt over "een groepje rechters" dat wel even een achterstand weg kan werken. Rechtbanken worden tegenwoordig afgerekend op output. Dat maakt dat er eigenlijk constant gejaagd en gejakkerd moet worden. Er wordt echt geen contingent rechters achter de hand gehouden voor noodgevallen. Als die zich voordoen zullen de al ingeroosterde rechters gewoon nog harder moeten lopen.'

De vraag omtrent een eventuele clustering is ook in de vorm van een casus aan de respondenten voorgelegd, die luidde als volgt: 'Er is een achterstand in zaken over Somalische asielzoekers. Is het wenselijk dat een speciaal groepje rechters tijdelijk wordt ingezet om deze zaken efficiënt af te handelen?' Op deze casus reageerden 18 rechters positief op de casus, twee beantwoordden hem negatief en zes twijfelden. Sommige respondenten verbonden er wel voorwaarden aan. Zo zei een van hen: *'Vooropgesteld dat dit groepje bestaat uit min of meer ervaren rechters.'* En een andere respondent vond:

'Het moet altijd maatwerk blijven. Als een bepaalde kennis van zaken de afhandeling versnelt en een en ander niettemin maatwerk blijft, dan zie ik er geen kwaad in. Met name niet omdat extreem tijdsverloop zeker in dit soort zaken zeer kwalijk is.'

Een ander:

‘Mits ze het maar niet jarenlang blijven doen en niet vastroesten in vooroordelen: rechters moeten altijd onbevangen kunnen blijven kijken naar individuele bijzonderheden en als je bemerkt bij zo’n project dat je dat niet meer kunt, moet je ermee kunnen ophouden als deelnemende rechter. En de leiding moet daarvoor waken.’

Een van de respondenten wees op *‘het gevaar dat de rechters blind zijn voor details en op stokpaardjes rijden en soms ook cynisch worden of op de stoel van de bestuurder gaan zitten’*. Zij had er echter geen bezwaar tegen mits over deze valkuilen een zeker inzicht bestaat en mits ze de alertheid opbrengen om hiervoor te waken en niet blind te varen op objectiviteit en professionaliteit. Een voorstander vond clustering *‘zo wel voor wat betreft de inhoudelijke afdoening als voor de snelheid van afdoening een duidelijke verbetering en dus toe te juichen.’*

Bij langlopende zaken kan het gewenst zijn bij het samenstellen van de meervoudige kamer rekening te houden met verenigbare karakters van rechters.

Een respondent meende dat meervoudige kamers het beste harmonieus kunnen worden samengesteld met name als het om grote zaken gaat en de betrokken rechters langdurig met elkaar zullen moeten samenwerken. Een andere respondent zei hierover het volgende:

‘Als wij de Holleeder zaak hebben bijvoorbeeld (...) die mensen moeten zeg maar een jaar lang heel intensief met elkaar samenwerken, dat is een heel ander probleem. Dus daar wordt een heel gerichte combinatie voor gemaakt voor zo’n zaak.’

Bij blinde toedeling moeten rechters zich vaker verschonen.

Soepele (niet strikt blinde) toedeling betekent dat een rechter zich zelden of nooit hoeft te verschonen.

‘Waarom niet? Als hij een dossier krijgt en hij ziet er zit een buurman in, dan loopt hij gewoon naar de sectorvoorzitter, kun je hem aan een ander geven?’

Bij mediagenieke zaken kan het gewenst zijn een rechter met aanzien/hoog in de hiërarchie in te zetten.

In verband met toedeling op basis van de aard van de zaak noemden verschillende respondenten te verwachten media-aandacht als reden voor toedeling aan een ervaren rechter of een rechter hoog in de hiërarchie van het gerecht. Een van hen zei:

'In publicitair gevoelige zaken moet je kijken naar ervaring. (...) Verder kan ik me voorstellen dat zaken die grote media-aandacht krijgen naar de beste (niet altijd de 'oudste') rechters gaan. In die zaken is namelijk ook het imago van de rechtspraak in het algemeen in het geding. Je wilt niet dat er fouten worden gemaakt. Ook al zou het gaan om fouten die geen gevolgen hebben voor de uiteindelijke afdoening (bijvoorbeeld een onervaren/vreemde/gebrekkige communicatie ter zitting) dan nog kan er imagoschade optreden (aangedikt door de media) die voor een rechtsstaat onwenselijk is.'

Maar er waren ook tegengeluiden. Zo zei één van de respondenten:

'We moeten ervoor waken dat wij niet een bepaalde rechter niet op een zaak gaan zetten omdat daarvan wel eens gedoe in de pers zou kunnen komen. Dat zou ik een hele slechte ontwikkeling vinden.'

Een van de respondenten wees erop dat een Kamervoorzitter een bepaalde verantwoordelijkheid heeft. Hij vond het *'niet vreemd dat hij zit op principiële zaken'*.

Bij de algemene vraag over problemen bij de toedeling noemde een van de rechters (overigens niet als een ernstig probleem):

'gekibbel over de persoon die een (spraakmakende) meervoudige kamer wel of niet voorzit'

en

'kletsen over de mate van transparantie op grond waarvan zaken aan een bepaalde meervoudige kamer/voorzitter is toebedeeld.'

Eerdere externe maar ook interne uitlatingen van een rechter kunnen aan toedeling in de weg staan.

Een heel ander argument voor gericht (niet)toedelen van zaken, was het argument dat het particuliere standpunt van de rechter over een bepaalde kwestie bekend is. Aan dit argument besteed ik onevenredig veel aandacht omdat het op het eerste gezicht lijnrecht in strijd is met het belangrijkste argument vóór blinde toedeling: voorkomen dat toedeling plaatsvindt op basis van een verwachte uitkomst. Op het tweede gezicht is het echter misschien juist het spiegelbeeld van hetzelfde argument. Als blinde toedeling ertoe leidt dat een zaak terecht komt bij een rechter van wie de visie bekend is, is de wijze van toedeling weliswaar niet in strijd met de eis van onbevooroordeeldheid, maar het resultaat mogelijk wel. Dit argument speelt met name, maar niet uitsluitend,

als de rechter extern uiting heeft gegeven aan zijn mening in een publicatie of uitspraak. Maar, zoals we hierboven al hebben gezien, kan het ook een argument zijn om een zaak niet of juist wel aan een rechter toe te delen dat hij rechter intern blijk heeft gegeven van een uitgesproken mening over een kwestie die aan de orde is. Dit kan bijvoorbeeld een rol spelen bij het samenstellen van een meervoudige kamer die tot doel heeft rechtseenheid te brengen of een lijn uit te zetten. Dan kan het volgens sommige respondenten gewenst zijn om rechters van wie bekend is dat zij het oneens zijn samen in die kamer te zetten.

Over de betekenis die eerdere publicaties voor toewijzing moeten hebben, werd heel divers gedacht. Ook hierbij speelden waarschijnlijk het gerecht en de sector een rol. De respondent van de Hoge Raad vond bijvoorbeeld een publicatie in algemene zin over een bepaald onderwerp dat aan de orde is geen enkel probleem:

‘Ik heb me er over uitgelaten, andere mensen zullen er ook opvattingen over hebben, die hebben zich er niet over uitgelaten, dat moet toch geen belemmering zijn.’

Maar een publicatie over een bepaalde zaak vond hij wel een probleem:

‘tenzij hij gepubliceerd zou hebben, maar dat zult u niet bedoelen, als raadsheer van de Hoge Raad over een zaak waarvan hij weet dat hij nog gaat komen, of waarmee je rekening moet houden dat hij nog komt. Het kan natuurlijk niet, stel dat ik in een onbewaakt moment iets over de zaak Holleeder zou hebben gezegd, ja dan moet ik me natuurlijk niet met die zaak Holleeder gaan bezighouden. Maar ik weet dat die zaak bij me kan komen dus daar laat ik me niet over uit. Zo werkt dat dan natuurlijk.’

Het uitdrukkelijk kenbaar hebben gemaakt van een mening in een publicatie kan volgens acht respondenten reden om zaken over het betreffende onderwerp niet blind toe te delen, of liever gezegd, gericht niet aan de betrokken rechter. Tien respondenten vonden dat geen reden om een dergelijke zaak niet aan hem toe te wijzen. Eén respondent twijfelde en zeven gaven geen of geen duidelijk antwoord op deze vraag. Als een rechter zich uitdrukkelijk over een bepaalde kwestie heeft uitgesproken in een eerder oordeel, wordt dit over het algemeen niet als reden gezien om geen zaken over dat onderwerp aan hem toe te delen. Een van de respondenten zei over publicerende rechters:

‘ze moeten zich realiseren dat zij zich daardoor kwetsbaar maken. Een rechter die een heel uitgesproken opvatting inneemt over een bepaald specialistisch

onderwerp, die kan in feite over dat onderwerp niet meer zitten omdat de partijen hem niet meer als onpartijdig zullen beschouwen.'

Over rechters die in een eerdere uitspraak hun mening kenbaar hebben gemaakt, zei hij:

'De hele selectie van rechters en de hele attitude die rechters zich ontwikkelen, brengt mee dat ze zelden in vonnissen echt vergaande nieuwe standpunten ontwikkelen. Als ze iets doen op dat gebied dan is het de natuur van iedere rechter om dat te koppelen aan de bepaalde casus.'

Hij meende dat een nieuwe casus daarvan weer zou verschillen zodat de eerdere uitspraak niet aan zijn onpartijdigheid in de weg zou staan. Sommige respondenten vonden echter dat rechters helemaal niet moeten publiceren en uitsluitend via hun uitspraken moeten spreken.

Ook op dit punt is aan de respondenten een casus voorgelegd: Er speelt een zaak met betrekking tot *empty voting*. Is het wenselijk dat de rechter-plaatsvervanger, die zich speciaal in dit onderwerp heeft verdiept (eventueel erover heeft gepubliceerd), bij de zitting wordt betrokken?²⁵ Vijftien respondenten reageerden positief op de casus, vijf negatief en zes twijfelden. Een van de respondenten zei:

'Zeker als betrokkene veel over het onderwerp heeft gepubliceerd, bestaat de kans dat zijn opvattingen over het onderwerp bekend zijn. Dat lijkt mij niet zo bevorderlijk voor de schijn van onpartijdigheid.'

Twee tegenstander noemden het zelfs 'gevaarlijk'.

'Het zal dan iemand moeten zijn die in zijn algemeenheid geen bijzonder oordeel heeft over de materie of uitgesproken stelling heeft genomen in zijn publicaties omdat dan de onafhankelijkheid gevaar loopt. Rechters zijn en worden in hun werk doorlopend getraind op onpartijdigheid en op het ongebruikt laten van emoties. De manier van denken is heel anders dan bij een leek. Indien de rechtbank werkelijk verlegen zit om kennis dan kan beter een deskundige worden ingeschakeld om de rechtbank voor te lichten.'

25 Een aantal respondenten wilde weten wat *empty voting* is. Wat kort door de bocht omschreven is dat het stemmen op een aandeelhoudersvergadering door iemand die speciaal met dat doel aandelen heeft geleend. Bewust is gekozen voor een specialistisch onderwerp waarvan ik veronderstelde dat nogal wat rechters niet het naadje van de kous zouden weten. Een respondent zei het begrip niet te kennen en de vraag daarom niet te kunnen beantwoorden.

En

'daar heb je het gevaar van teveel invloed van iemand, dus daar proberen we dan ook weer een sterk iemand naast te hebben. Hij drukt een heel zwaar stempel daarop dus daarom probeer je iemand daarnaast te hebben.'

Een voorstander die zelf over toedeling beslist, stelde hier tegenover:

'ik ga ervan uit dat als je zo'n rechterplaatsvervanger geselecteerd hebt dat het niet een ongeleid projectiel is en dat het ook niet zo werkt dat hij het helemaal in zijn eentje doet en dat de anderen alleen maar zitten te knikken en ja en amen zeggen, maar er is altijd een balans tussen inhoudelijke en specialistische kennis en gezond verstand. En hij moet het ook aan andere leden van de kamer uit kunnen leggen en op zo'n manier dat ze er ook over mee kunnen denken.'

Een andere voorstander merkte op:

'Ik zou als voorzitter zelfs overwegen te vermelden dat en waarom van de normale inroosting is afgeweken.'

Nog een voorstander:

'Als de zaak over een ingewikkelde materie gaat, waar de gemiddelde (straf) rechter geen kennis heeft, dan zou de uitbreiding van de kamer (ter vervanging van een van de andere leden) met een rechter-plaatsvervanger met kennis van zaken wenselijk zijn en soms zelfs is het harde noodzaak. Dat is natuurlijk ook bij uitstek de rol van honorair-rechterplaatsvervangers.'

Een van de 'twijfelaars' zei dat het voor- en nadelen heeft:

'Het voordeel is dat er een rechter in de zittingskamer zit die weet waar het over gaat; het nadeel is dat z'n standpunt al bepaald kan zijn en dat hij een onevenredige invloed krijgt. Het voordeel lijkt me wat groter dan het nadeel.'

Een vergelijkbare reactie kwam van een andere twijfelaar:

'Het hangt een beetje van de zaak af. Als de plaatsvervanger een onbestreden deskundige is op het betreffende rechtsgebied die op geen enkele wijze door schijn van partijdigheid is belast en ook een onafhankelijk imago heeft, kan het heel goed. Als de plaatsvervanger juist over het betreffende punt al

een heel uitgesproken mening heeft gepubliceerd, is het niet verstandig vanwege de schijn van vooringenomenheid.'

Over de inzet van een plaatsvervanger vanwege zijn specifieke deskundigheid hadden veel respondenten uitgesproken meningen. Over het algemeen vonden zij die inzet wel wenselijk of aanvaardbaar als de rechter-plaatsvervanger deel uitmaakt van een meervoudige kamer maar veel meer aarzeling sprak uit de reacties op de situatie waarin een plaatsvervanger enkelvoudig over de specialistische zaak zou moeten oordelen. Veel respondenten zeiden dat de plaatsvervanger de zaak niet in zijn eentje zou moeten beoordelen. Nog bedenkelijker vonden de respondenten de inzet van een plaatsvervanger die eerder uitdrukkelijk zijn mening in een publicatie had gezet. Een respondent wees erop dat het wel verschil maakt wat je publiceert

'een rechter die laten we zeggen een artikel publiceert, een overzicht van de jurisprudentie van de Hoge Raad, over dit en dit onderwerp, een specialistisch onderwerp, ik geef even een overzicht van de jurisprudentie van de Hoge Raad van de afgelopen 10 jaar, prima, hartstikke goed en het zelfde geldt voor die rechter plaatsvervanger. Maar als hij of zij echt heel uitgesproken is op dat veld, ja dan kan het voor de inzetbaarheid een probleem zijn (...) Dus de plaatsvervanger zouden we inzetten, tenzij hij juist door zijn publicatie en specialiteit als partijdig kan worden beschouwd.'

Een ander:

'Kan handig zijn om er een specialist bij te hebben. Een publicatie over een dergelijk onderwerp lijkt me nu juist weer minder geschikt (plaatsvervanger schrijft in publicatie voorstander te zijn van oplossing a, rechtbank waarvan hij/zij deel uitmaakt beslist oplossing b. Dan weet je hoe de stemverhoudingen lagen (voorbeeld aan de praktijk ontleend).'

ANALYSE EN EIGEN BEOORDELING

De vraag of de geïnterviewde rechters blinde toedeling als een beginsel beschouwen dat in principe leidend zou moeten zijn, kan positief worden beantwoord, ruim tweederde van de respondenten beschouwen blind of *at random* toedelen van zaken aan rechters als een beginsel of uitgangspunt. Zij achten dit beginsel van belang met name om partijdige en bevooroordeelde toedeling van zaken te voorkomen, dan wel de schijn dat daarvan sprake is.

In de praktijk blijkt de erkenning van dit beginsel tamelijk gratuit. De respondenten bleken bijzonder flexibel als het gaat om het toestaan van uitzonderingen op dit beginsel. Blind, maar allerlei uitzonderingen worden ooglui-

kend toegelaten. Gerichte toedeling vindt met name plaats, en mag van de rechters ook plaatsvinden, op grond van specialisatie, deskundigheid en ervaring. Hun belangrijkste argument daarvoor is het belang van de kwaliteit van de rechtspraak. Kwaliteit is een erg ruim begrip. Als het gaat om toedeling van zaken wordt kwaliteit door de respondenten blijkbaar meestal begrepen als 'beoordeling met kennis van de specialistische materie' en soms ook wel als 'rechtseenheid' of als 'efficiëntie'.

Uit mijn verkenning blijkt dat de geïnterviewde rechters de waarborgfunctie van blinde toedeling wel onderschrijven maar dat het in de praktijk niet richtinggevend voor hun handelen is. Voor kwaliteit moet het uitgangspunt van blinde toedeling wijken. Er zijn echter ook kwaliteitsaspecten die juist pleiten voor blinde toedeling. Behalve als waarborg voor de zojuist genoemde onpartijdigheid en onbevooroordeeldheid kan toedeling *at random* of op grond van objectieve criteria bijdragen aan kwaliteit van de rechtspraak doordat het generalisten vereist, verkokering en rechtsvorming door een enkele specialist voorkomt.²⁶ Vergaande specialisatie kan ten koste gaan van de broodnodige discussie. Specialisatie kan daarmee tot kwaliteitsverlies leiden, zoals De Groot-van Leeuwen en Van Steenberghe het noemen, een ons-kent-ons-sfeertje, een eigen normenstelsel, vanzelfsprekendheden, of een monocultuur. Daarnaast vragen zij zich af of zaken echt wel zo ingewikkeld als ze worden voorgesteld.²⁷ Bovendien, hoewel toedeling op grond van specialisme misschien goed is voor de rechtseenheid in enge zin: in de rechtspraak over het specialistische terrein, zal blinde toedeling wellicht meer bijdragen aan rechtseenheid tussen de rechtsgebieden.

Er zijn voorts andere, minder kwetsbare manieren om de kwaliteit te waarborgen. Een aantal respondenten noemde mogelijkheden zoals het doorverwijzen naar een meervoudige kamer, meelesen door een collega, deskundigen inschakelen en algemene kwaliteitsbevordering door kwaliteitsgroepjes.²⁸ Ik meen dat aan deze minder kwetsbare alternatieven aandacht verdie-

26 Vgl. R.J.N. Schlössels, 'Concentratie van rechtspraak', in: J.W.M. Tromp (red.), *Concentratie en specialisatie van rechtspraak*, Deventer: Kluwer 2006, p. 51-75. Specialisatie is volgens hem soms nodig, soms efficiënter en het leidt tot meer rechtseenheid. De nadelen zijn echter onder meer dat er een geïsoleerde rechtscultuur kan ontstaan, waarbij één of enkele rechters een zwaar stempel drukken op een bepaald rechtsgebied en te weinig voeling hebben met wat op andere rechtsgebieden gebeurt.

27 L.E. de Groot-van Leeuwen & S. van Steenberghe, 'Specialistische rechtspraak in de ogen van rechters en wetenschappers' in: J.W.M. Tromp, M. Jurgens, L.E. de Groot-van Leeuwen & P.P.T. Bovend'Eert (red.), *Concentratie en specialisatie van rechtspraak: noodzaak of overbodig?*, Deventer: Kluwer 2006, p. 47-48.

28 Ook De Groot-van Leeuwen en Van Steenberghe wijzen erop dat er naast specialisatie van rechters andere manieren zijn om deskundigheid van rechters te vergroten. Volgens hen zijn het er drie: 'In de eerste plaats het binnenhalen van externe deskundigheid in het college, ten tweede via rechter-plaatsvervangers en ten slotte door specifieke scholing van rechters.' *Op. cit.*, noot 24, p. 46.

nen en juich het daarom toe dat de Raad voor de Rechtspraak in het Jaarplan rechtspraak 2008 aankondigt te zullen werken aan de realisatie van kwaliteitsdoelstellingen op het gebied van motivering, meervoudige zittingen, mee-lezen van enkelvoudige uitspraken, permanente educatie, instructie en feiten-onderzoek en doorlooptijden.²⁹

Er is veel divergentie in de toedelingspraktijk en de meningen van de respondenten over toedeling verschillen behoorlijk. Zeker bij specialistische rechtsgebieden, is geaccepteerd dat gericht, op basis van specialisaties wordt toegedeeld ook indien al sprake is van een gespecialiseerd gerecht. Vrij algemeen wordt de civiele rechtspraak als het meest gespecialiseerd gezien en de strafrechtspraak als het minst gespecialiseerd. Maar ook als er sprake is van grote hoeveelheden gelijksoortige 'bulk'zaken, waren de respondenten geneigd uitzondering op het beginsel van blinde toedeling toe te staan, bijvoorbeeld door een vast groepje rechters aan te wijzen dat deze bulkzaken snel en efficiënt afhandelt.

Drie gevaren van gerichte toedeling worden door mijn respondenten onderschat:

In de eerste plaats het gevaar dat er te weinig aandacht bestaat voor de nadelen van te veel specialisatie. Hoewel een aantal respondenten het gevaar van 'verkokering' noemde, tilden zij er kennelijk niet zo zwaar aan dat het reden voor hen was om geen uitzondering op het beginsel van toedeling toe te staan met het oog op specialistische kennis. Bedacht moet echter worden dat specialistische zaken al aan gespecialiseerde gerechten of gespecialiseerde sectoren binnen gerechten worden toegedeeld. Het is de vraag of verdere specialisatie met het oog op de kwaliteit nodig is. De Groot-van Leeuwen en Van Steenberghe pleiten voor terughoudendheid bij specialisatie. Het lijkt hen 'in het algemeen verstandig alleen in typen zaken waarin een permanent aanbod is dat blijvend om hooggespecialiseerde kennis vraagt specialisten aan het werk te zetten. Daarbij dient dan wel te worden voorkomen dat deze zaken eveneens beschouwd gaan worden met gespecialiseerde *normen*. Daarom zouden alle gespecialiseerde rechters ook algemene zaken moeten doen'.³⁰ Voordat het beginsel van blinde toedeling ten behoeve van de kwaliteit ter zijde wordt geschoven, zou grondig moeten worden nagedacht of specialisten werkelijk zijn te verkiezen boven generalisten en of specialistische kennis niet op andere wijze kan worden ingebracht. Tenminste zal naar mijn mening moeten zijn gewaarborgd dat de gespecialiseerde groep een zekere minimale omvang behoudt om het door verschillende respondenten genoemde gevaar van verkokering te voorkomen.

²⁹ Raad voor de Rechtspraak, *Jaarplan rechtspraak 2008*, p. 3 en 10 e.v.

³⁰ De Groot-van Leeuwen & Van Steenberghe, *op.cit.*, noot 25, p. 50.

In de tweede plaats is er het gevaar van rechtsvorming door een zeer smalle basis van superspecialisten. Veel waarde wordt gehecht aan het belang van rechtseenheid. Het is echter zeer wel denkbaar dat met rechtseenheid binnen een beperkt rechtsgebied ook de algemene rechtseenheid binnen het recht wordt gediend. Wellicht hangt het belang van rechtseenheid bovendien af van de plaats in de hiërarchie en moet verschil worden gemaakt tussen hogere en lagere rechters: bij de appelinstanties is rechtseenheid wellicht een zwaarwegende kwaliteitseis, bij de eerstelijnsrechters meen ik dat diversiteit gewaarborgd moet zijn. Het belang van variëteit voor kwaliteit van de rechtspraak wordt onvoldoende onderkend. Eerder wees ik erop dat sommigen een uitspraak kwalitatief goed noemen als hij creatief en oorspronkelijk is en anderen juist vooral zullen verlangen dat aansluiting is gevonden bij vaste rechtspraak en dat kwaliteit van rechtspraak meer omvat dan kwaliteit van het product van rechtspraak: de uitspraak. Ook de kwaliteit van de procedure die tot de uitspraak leidt en van de rechterlijke organisatie zijn aspecten van kwaliteit van rechtspraak.³¹

In de derde plaats hadden de respondenten opmerkelijk veel angst voor het inschakelen van rechters die eerder extern of intern hun mening over het onderwerp van geschil kenbaar hebben gemaakt. Volgens ongeveer een derde van de respondenten, kan of moet een bekend standpunt van een rechter zelfs reden zijn om de zaak niet aan hem toe te delen. Rechters moeten naar mijn mening echter niet al te terughoudend zijn om te communiceren met de buitenwereld.³² Ik weet me hierbij gesteund door de president van de Hoge Raad, Corstens, die vindt dat rechters niet te veel moeten schromen naar buiten te treden (noch in hun uitspraken en vonnissen noch in het publieke debat): 'een gezonde samenleving is juist gebaat bij debat en tumult'. Een zaak niet aan een rechter toedelen omdat hij zich eerder over het onderwerp heeft uitgelaten, kan ertoe leiden dat hij voorstaan terughoudender is met het geven van zijn mening en het is de vraag of dat wenselijk is met het oog op het debat en tumult waarbij de samenleving volgens Corstens is gebaat.

Daarentegen is het naar mijn mening gevaarlijk om zaken juist gericht aan bepaalde rechters toe te delen omdat bekend is dat zij van mening verschillen om daarmee aan die divergentie een einde te maken. Dat betekent immers dat de (veronderstelde) opvatting van deze rechters heel prominent een rol gaat spelen bij de toedeling. Dat is lijnrecht in strijd met de gedachte dat bij de toedeling en samenstelling van raadkamers motieven spelen die de onpar-

31 A.B. Terlouw, *Uitspraak en afspraak. Samenwerking tussen vreemdelingenrechters bij ontbreken van hoger beroep* (diss.), Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003 p. 29, 30.

32 G.J.M. Corstens, 'De positie van de rechter in de samenleving. Rechter versus wetgever vice versa', in: C. Joustra (red.), *De positie van de rechter in de samenleving*, Prinsengracht-Reeks 2005/1, Gerechtshof Amsterdam, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2005, p. 23-34.

tijdigheid en onbevooroordeeldheid in gevaar brengen. Het op deze wijze geforceerd beëindigen van divergentie tussen bepaalde rechters heeft nog een andere negatieve kant en dat is dat het bestaan van discussie over de rechtsvraag onzichtbaar wordt voor de hogere rechter en de buitenwereld.

De vrij algemeen geuite wens van de rechters in mijn verkennende onderzoek was om zaken binnen de sectoren van gerechten in principe blind toe te delen. Ook ik meen dat dit de voorkeur verdient. Voor die situaties waarin, volgens de rechters, reden bestaat om een uitzondering op dit beginsel te maken, moet naar mijn mening eerst worden gezocht naar alternatieven waarmee hetzelfde doel kan worden bereikt zonder van het beginsel van blinde toedeling af te wijken. Zelfs een minuscuul gaatje in een blinddoek geeft immers scherpe beelden.